

Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій

УДК 159.947 – 057.36

С.А. Бойко

Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЯТОРНОЇ СФЕРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ПОЖЕЖНИХ

У статті розглянуто можливості психодіагностики регуляторної сфери, з метою виявлення ключових чинників, які впливають на ефективність професійної діяльності в надзвичайних умовах. Визначено особливості регуляторної сфери, які сприяють підвищенню ефективності професійної діяльності військових пожежних строкової та контрактної служби. Виявлено відмінності у психологічних особливостях регуляторної сфери військових пожежних строкової та контрактної служби з різним рівнем ефективності професійної діяльності.

Ключові слова: психологічні захисти, військові пожежні, регуляторна сфера, ефективність професійної діяльності.

Вступ

Постановка проблеми. В умовах постійного збільшення кількості небезпечних об'єктів та розширення кола складних, відповідальних та небезпечних завдань професійної діяльності виникає науково-практична проблема виявлення психологічних особливостей представників ризиконебезпечних професій, які впливають на ефективність їхньої професійної діяльності. На сьогоднішній день дослідження забезпечення ефективної діяльності працівників, що виконують роботи у надзвичайних умовах, різноманітними психологічними заходами відносяться до ряду важливих науково-практичних проблем і пов'язана зі усестороннім врахуванням психологічних особливостей і можливостей людини та умов їх професійної діяльності.

Одними з ключових психологічних чинників, які детермінують ефективність професійної діяльності військових пожежних є особливості регуляторної сфери [1, 2]. У зв'язку з цим необхідно їх вивчення враховуючи дію професійно-психологічного стресу, який в свою чергу обумовлений особливостями конкретної військової діяльності та видом військової служби (строкова чи контрактна). Для розробки дієвої системи професійно-психологічного відбору військових пожежних потрібна детальна розробка психологічних характеристик які впливають на ефективність їхньої діяльності, що обумовлює **актуальність** розкриття специфіки регуляторної сфери військових пожежних строкової та контрактної служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливість використовувати різноманітні новітні технології та наукові досягнення зміщує акцент з удо-

сконалення технічних ресурсів в площину відбору та підготовки кадрів для підвищення продуктивності діяльності. Сучасні трансформації в суспільстві, призвели до ствердження першочергової значимості фізичного, соціального, психологічного та духовного життя, та цінності працівника для становлення та підвищення ефективності діяльності організації в цілому.

Представники психологічного підходу до аналізу ефективності діяльності Г.В. Суходольський та А.К. Маркова постулюють першочергову значимість не тільки об'єктивних, а й суб'єктивних показників праці як критеріїв оцінки.

В цьому випадку систему оцінки ефективності діяльності можна проводити в двох напрямках: зовнішні (об'єктивні) критерії, які орієнтовані на оцінку результативності виконання професійного завдання, до них відносять: продуктивність (кількість продукції, виробленої в одиницю часу); трудомісткість (час, який був витрачений на одиницю продукції); якість (відповідність продукції вимогам технології) та внутрішні, психологічні критерії: зацікавленість людини у праці; задоволеність працею; офіціальний статус (формальний та неформальний), який був досягнутий людиною в праці; рівень домагань; самооцінку; психологічну ціну праці (величину психологічних і фізіологічних зусиль); міру напруженості психічних функцій і процесів, що забезпечує здобуття потрібного результату. Психологічний аналіз ефективності професійної діяльності проводиться через співвідношення мотиваційної та операційної сфер, які проявляються у високих результатах діяльності і психологічних станах людини [4].

Таким чином існуючі психологічні підходи зводять показники ефективності праці до аналізу її

критеріїв з метою об'єктивної оцінки. З нашої точки зору необхідно розглянути психологічні чинники які впливають на підвищення показників ефективності професійної діяльності, особливості регуляторної сфери та моделі поведінки працівників з різним рівнем ефективності, та її залежність від умов в яких протікає діяльність.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення психологічних особливостей регуляторної сфери, які впливають на ефективність професійно діяльності військових пожежних строкової та контрактної служби.

Виклад основного матеріалу

Вибірка, на якій проводилося дослідження представлена військовими пожежним. Загальна кількість обстежуваних - 341 чоловіки, з них 187 солдат строкової служби, які пройшли фахову підготовку за програмою підготовки фахівців військових пожежних підрозділів у Навчальному центрі служби пожежної безпеки Збройних Сил України та 154 солдата контрактної служби, які пройшли перепідготовку за програмою підготовки фахівців військових пожежних підрозділів у Навчальному центрі служби пожежної безпеки Збройних Сил України та вже мали досвід роботи у військах за напрямом забезпечення пожежної безпеки, середній вік досліджуваних складає 20 років. Військові пожежні були розподілені на шість груп в залежності від рівня їхньої професійної діяльності, яка оцінювалася експертами та видом служби (строкова чи контрактна):

Перша група – військові пожежні строкової служби з низькою ефективністю професійної діяльності – 36 чоловік;

Друга група – військові пожежні строкової служби з середньою ефективністю професійної діяльності – 86 чоловік;

Третя група – військові пожежні строкової служби з високою ефективністю професійної діяльності – 65 чоловік;

Четверта група – військові пожежні контрактної служби з низькою ефективністю професійної діяльності – 42 чоловіка;

П'ята група – військові пожежні контрактної служби з середньою ефективністю професійної діяльності – 81 чоловік;

Шоста група – військові пожежні контрактної служби з високою ефективністю професійної діяльності – 31 чоловік.

Були визначені такі параметри регуляторної сфери, як: рівень адаптаційного потенціалу за методикою МОО „Адаптивність” А.Г. Маклакова та С.В. Чермяніна, схильність до стресу за методикою визначення стресостійкості та соціальної адаптації Холмса та Раге, стресостійкість та стратегії професійної поведінки за двома блоками методики "Незакінчені речення" для діагностики професійно психологічної придатності до діяльності в надзвичайних умовах, стратегії долаючої поведінки за методикою SACS («Стратегії подолання стресових ситуацій») С. Хобфолла, рівень напруженості основних психологічних захистів опитувальник "Індекс життєвого стилю" (Г.Келлерман, Р. Плучек, Г. Конте).

Для порівняння трьох груп військових пожежних строкової служби, з різним рівнем ефективності професійної діяльності був застосований Н-критерій Краскала-Уоллеса. Дані представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Відмінності у рівні адаптаційного потенціалу військових пожежних строкової служби з різним рівнем ефективності професійної діяльності

Параметр	Середній ранг для групи з низькою ефективністю	Середній ранг для групи з середньою ефективністю	Середній ранг для групи з високою ефективністю	Значення Н-критерію Краскала-Уоллеса	p-рівень значущості
Адаптаційний потенціал	66,82	96,57	107,06	13,19	0,001
Стратегії професійної поведінки	48,68	89,73	126,26	49,14	0,001
Стресостійкість	59,13	93,21	115,82	25,36	0,001
Ассертаивні дії	74,15	104,85	91,92	8,41	0,015
Вступ в соціальний контакт	76,76	93,93	105,08	6,37	0,041
Уникнення	107,04	101,30	78,45	8,99	0,011
Регресія	113,68	89,96	89,95	5,65	0,050

Виявлено статистично достовірний зв'язок ефективності професійної діяльності військових пожежних строкової служби та особистісного адаптаційного потенціалу, стратегій професійної поведінки, стресостійкості та такими стратегіями долаючої поведінки, як асертаивні дії, вступ в соціальний контакт та уникнення, механізмом психологічного захисту - регресія.

На нашу думку висока ефективність професійної діяльності військових пожежних строкової служби досягається завдяки якісному контролю своєї поведінки та своєчасному застосуванню рекомендованої інструкторами послідовності та виду дій. Високий рівень адаптаційного потенціалу дає змогу військовим пожежним строкової служби адекватно пристосуватися до зміни звичного «умовно безпеч-

ного» цивільного середовища на «потенційно стресогенне» середовище військової служби. При цьому підготовка пожежній справі та моделювання діяльності в надзвичайних умовах під час навчання потребує мобілізації адаптивного потенціалу особистості для досягнення високих результатів.

Військові пожежні строкової служби з високою ефективністю діяльності повинні обирати доцільніші стратегії професійної поведінки. В зв'язку відсутністю власного досвіду діяльності у реальній надзвичайній ситуації, обираючи стратегії професійної поведінки пов'язане з співставленням вимог проблемного завдання та «правильних варіантів дій» вивчених на заняттях. В свою чергу надзвичайні умови діяльності потребують своєчасного та правильного вибору рішення в складних ситуаціях дефіцит часу та невизначеності інформації, схильності до ризику усвідомленням відповідальності перед оточуючими. При цьому використання «шаблонної поведінки» допомагає в простих ситуаціях, та може суттєво знизити якість діяльності в складних та непередбачуваних ситуаціях.

Для ефективної діяльності військових пожежних строкової служби необхідно напрацювання високого рівня стресостійкості, яка визначає здатність зберегти працездатність в стані сильного емоційного напруження та протистояти фруструючому впливу ситуацій, яка виражається: високими показникам

адаптивності та емоційно-вольової регуляції та низкими показниками тривожності та емоційного вигорання. Здебільшого військові пожежні строкової служби використовують засвоєні під час проходження підготовки за фахом моделі поведінки, які допомагають адаптуватися до надзвичайних умов діяльності. Ці моделі подолання характеризуються активністю, згуртованими діями та неприйнятністю уникнення від відповідальності у небезпечній ситуації. Досягнення високих показників під час діяльності вимагає від військових пожежних строкової служби демонстрації зрілих поведінкових патернів. При цьому заміна рішення суб'єктивно складніших завдань на відносно простіші і доступніші в ситуаціях, що склалися під дією фруструючих чинників, знижує ефективність професійної діяльності, та може призвести до небезпечних ситуацій як для життя самого працівника, так і для інших людей. Використання простіших і звичніших поведінкових стереотипів істотно обідняє загальний (потенційно можливий) арсенал для ефективної діяльності в стресовій ситуації.

Для порівняння трьох груп військових пожежних контрактної служби, з різним рівнем ефективності професійної діяльності був застосований Н-критерій Краскала-Уоллеса. Дані представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Відмінності у рівні схильності до стресу військових пожежних контрактної служби з різним рівнем ефективності професійної діяльності

Параметр	Середній ранг для групи з низькою ефективністю	Середній ранг для групи з середньою ефективністю	Середній ранг для групи з високою ефективністю	Значення Н-критерію Краскала-Уоллеса	p-рівень значущості
Схильність до стресу	64,63	77,86	94,00	7,75	0,021
Стратегії професійної поведінки	67,18	75,87	95,74	7,70	0,021
Заперечення	80,11	70,09	93,32	6,51	0,038

Виявлено статистично достовірний зв'язок ефективності професійної діяльності військових пожежних контрактної служби та схильності до стресу, стратегіями професійної поведінки та таким механізмом психологічного захисту, як заперечення.

Військові пожежні контрактної служби з вищою ефективністю професійної діяльності відмічають наявність великої кількості різноманітних стресогенних життєвих подій. З нашої точки зору завдяки пристосуванню до надзвичайних умов діяльності дані стрес-фактори сприймаються військовими пожежними контрактної служби не як загроза своєму добробуту, а як виклик – можливість проявити свої сильні сторони під час їх подолання. В зв'язку з чим повсякденний підвищений рівень впливу стрес-факторів у діяльності військових пожежних контрактної служби обумовлює можливість підтримання оптимального напруження для мобілізації зусиль у разі виникнення надзвичайної ситуації, та підвищує ефективність профе-

сійної діяльності. При цьому постійний стан напруження може призвести до негативних наслідків та прояву психосоматичних розладів.

Військові пожежні контрактної служби з високою ефективністю діяльності обирають доцільніші стратегії професійної поведінки, які допомагають їм якісно виконувати визначені умовами діяльності завдання завдяки своєму професійному досвіду діяльності в надзвичайних умовах. При цьому їх майстерність шліфується у реальних небезпечних для життя ситуаціях, коли хибна стратегія професійної поведінки може призвести до жертв та матеріальних втрат. Військові пожежні контрактної служби з високим рівнем ефективності професійної діяльності схильні до заперечення психотравмуючих аспектів зовнішньої реальності. З нашої точки зору «автоматичне» включення захисного механізму заперечення допомагає військовим пожежним контрактної служби відсторонитися від інформації яка може завдати

шкоду їх психічному здоров'ю, та не піддається контролю зі сторони особистості під час діяльності в надзвичайних умовах. При цьому в момент виконання завдання заперечення загрозливих факторів з одного боку допомагає рішуче йти на ризиковані та потенційно небезпечні дії, а з іншого недооцінка небезпеки може призвести до фатальних наслідків.

В подальшому було проведено порівняльний аналіз особливостей регуляторної сфери військових

пожежних строкової служби та контрактної служби з низьким, середнім та високими рівнями ефективності професійної діяльності.

Для порівняння групи військових пожежних строкової служби з низьким рівнем ефективності професійної діяльності та контрактної служби з низьким рівнем ефективності професійної діяльності був застосований U-критерій Манна-Уїтні. Дані представлені в табл. 3.

Таблиця 3

Відмінності у рівні адаптаційного потенціалу військових-пожежних строкової та контрактної служби з низьким рівнем ефективності професійної діяльності

Параметр	Середній ранг для групи військових пожежних строкової служби	Середній ранг для групи військових пожежних контрактної служби	Значення U-критерія Манна-Уїтні	p-рівень значущості
Адаптаційний потенціал	29,83	47,79	408,0	0,001
Стратегі професійної поведінки	32,18	45,77	492,5	0,008
Стресостійкість	29,40	48,15	392,5	0,001

Виявлено статистично достовірні відмінності між середніми рангами у рівні адаптаційного потенціалу, стратегіях професійної поведінки та стресостійкості між військовими пожежними строкової служби з низьким рівнем ефективності професійної діяльності та військовими пожежними контрактної служби з низьким рівнем ефективності професійної діяльності.

Такий параметр регуляторної сфери як «адаптаційний потенціал», значно переважає у військових пожежних контрактної служби у порівнянні з строковиками ($p \leq 0,001$), тобто військові пожежні контрактної служби краще адаптовані до умов професійної діяльності, вміліше контролюють свою поведінку, краще підтримують контакти з співслужбовцями та командуванням. З нашої точки зору нижчі показники адаптаційного потенціалу військових пожежних строкової служби пов'язані з тим, що служба в збройних силах та навчання пожежній справі є для них новим та незвичним видом діяльності, а існуюча система суворої дисципліни не характерна для цивільного середовища в якому перебували призовники. При цьому якщо низькі показники ефективності професійної діяльності військових пожежних строкової служби можуть бути пов'язані з відчуттям дезадаптованості до нових умов, то контрактники схильні невілювати важливість та значущість даних умов, та завдяки відчуттю кращої адаптованості можуть не старанно виконувати рекомендації та поради інструкторів, що призводить до помилкових дій та зниженню рівня якості при виконанні завдання.

Такий параметр регуляторної сфери як «стратегії професійної поведінки», значно переважає у військових пожежних контрактної служби у порівнянні з строковиками ($p \leq 0,008$), тобто військові-пожежні контрактної служби обирають доцільніші стратегії професійної поведінки, швидше та правильніше приймають рішення в складних ситуаціях дефіциту часу та невизначеності інформації, більш схильні до ризику та краще усвідомлюють відповідальність перед ото-

чучими. З нашої точки зору військові пожежні контрактної служби обирають ті, чи інші стратегії поведінки при виконанні завдання, використовуючи досвід діяльності у реальних умовах, в свою чергу строковики користуються засвоєним під час навчання порядком дій, що знижує їх результативність при виникненні нестандартних ситуацій. При цьому, якщо низькі показники ефективності професійної діяльності військових пожежних строкової служби можуть бути пов'язані з неправильним та несвоєчасним застосуванням наданих схем та дій, то контрактники можуть обирати ризикованіші стратегії поведінки, розуміючи навчальний характер завдання та не дотримуватися заходів безпеки, що знижує загальний показник якості.

Такий параметр регуляторної сфери як «стресостійкість», значно переважає у військових пожежних контрактної служби у порівнянні з строковиками ($p \leq 0,001$), тобто військові пожежні контрактної служби краще здатні зберегти працездатність в стані сильного емоційного напруження та протистояти фруструючому впливу ситуацій, та характеризуються вищими в порівнянні з військовими пожежними строкової служби показниками емоційно-вольової регуляції, та більш низькими показниками тривожності та емоційного вигорання. З нашої точки зору нижчі показники стресостійкості військових пожежних строкової служби пов'язані з відсутністю навичок жорсткого контролю власної поведінки, в результаті зменшення після призову до армії дозволених методів емоційної розрядки та збільшенням рівня відповідальності за свої дії, що в свою чергу призводить до зростання рівня тривожності. При цьому якщо низькі показники ефективності професійної діяльності військових пожежних строкової служби можуть бути пов'язані з низькою стресостійкістю, то контрактники можуть не використовувати свої сили для старанного виконання завдання, при цьому не відчуваючи фрустрації при отриманні низького результату, в зв'язку і формальним відношенням до завдань.

Для порівняння групи військових-пожежних строкової служби з середнім рівнем ефективності професійної діяльності та контрактної служби з се-

реднім рівнем ефективності професійної діяльності був застосований U-критерій Манна-Уїтні. Дані представлені в табл. 4.

Таблиця 4

Відмінності у рівні адаптаційного потенціалу військових пожежних строкової та контрактної служби з середнім рівнем ефективності професійної діяльності

Параметр	Середній ранг для групи військових пожежних строкової служби	Середній ранг для групи військових пожежних контрактної служби	Значення U-критерія Манна-Уїтні	p- рівень значущості
Адаптаційний потенціал	75,97	93,66	2781,5	0,017
Асертаивні дії	95,55	72,64	2562,5	0,002
Раціоналізація	76,28	93,33	2808,0	0,021

Виявлено статистично достовірні відмінності між середніми рангами рівня адаптаційного потенціалу, такої стратегії долаючої поведінки, як асертаивні дії та механізму психологічного захисту - раціоналізація між військовими пожежними строкової служби з середнім рівнем ефективності професійної діяльності та військовими пожежними контрактної служби з середнім рівнем ефективності професійної діяльності.

Такий параметр регуляторної сфери як «адаптаційний потенціал», значно переважає у військових пожежних контрактної служби у порівнянні з строковиками ($p \leq 0,017$), тобто військові пожежні контрактної служби краще адаптовані до навколишнього середовища та умов професійної діяльності. З нашої точки зору нижчі показники адаптаційного потенціалу військових пожежних строкової служби пов'язані з великою кількістю напрямів у яких вона повинна протікати: зміна розпорядку дня, умов харчування та проживання, зміна оточення та характеру взаємодії, ситуація навчання іншій професії. При цьому військові-пожежні контрактної служби підвищуючи свій рівень кваліфікації вже ознайомлені на практиці з умовами військової та пожежної служби та психологічно налаштовані на необхідні дії. Така стратегія долаючої поведінки як «асертаивні дії», значно переважає у військових пожежних строкової служби у порівнянні з контрактниками ($p \leq 0,002$), тобто військові пожежні строкової служби обирають активну та наполегливу стратегію долаючої поведінки. З нашої точки зору нижчі показники асертаивних дій військових пожежних контрактної служби пов'язані з професійною

деформацією у вигляді зниження ініціативності та обираючої стратегії пасивного підпорядкування наказам, що зменшує ступінь власної відповідальності та дозволяє уникнути зайвих проблемних ситуацій, натомість вони намагаються перекласти завдання, які не потребують кваліфікації на менш досвідчених співробітників, економлячи таким чином свої сили.

Такий механізм психологічного захисту як «раціоналізація», значно переважає у військових пожежних контрактної служби у порівнянні строковиками ($p \leq 0,021$), тобто військові пожежні контрактної служби у стресовій ситуації намагаються обґрунтувати та пояснити свою або чужу поведінку, дії або переживання, викликані причинами, які вони не можуть визнати із-за загрози втрати самоповаги. З нашої точки зору вищі показники раціоналізація військових пожежних контрактної служби пов'язані з прагненням подолати неприємну ситуацію за допомогою логічних пояснень ізолюючи таким чином емоції, що допомагає швидко виключити «зайві переживання», які можуть перешкодити досягненню результату. Військові пожежні строкової служби під час діяльності керуються реально виникаючими емоціями, що з одного боку може допомогти об'єктивно оцінити ступінь ризику, а з іншої завадити виконанню небезпечних завдань.

Для порівняння групи військових пожежних строкової служби з високим рівнем ефективності професійної діяльності та контрактної служби з високим рівнем ефективності професійної діяльності був застосований U-критерій Манна-Уїтні. Дані представлені в табл. 5.

Таблиця 5

Відмінності у стратегіях долаючої поведінки військових пожежних строкової та контрактної служби з високим рівнем ефективності професійної діяльності

Стратегії долаючої поведінки	Середній ранг для групи військових пожежних строкової служби	Середній ранг для групи військових пожежних контрактної служби	Значення U-критерія Манна-Уїтні	p- рівень значущості
Агресивні дії	52,38	40,35	755,0	0,047

Виявлено статистично достовірні відмінності між середніми рангами такої стратегії долаючої поведінки, як агресивні дії між військовими пожежними строкової служби з високим рівнем ефективності професійної діяльності та військовими пожежними

контрактної служби з високим рівнем ефективності професійної діяльності.

Така стратегія долаючої поведінки як «агресивні дії», значно переважає у військових-пожежних строкової служби у порівнянні з контрактниками

($p \leq 0,047$), тобто військові пожежні строкової служби демонструють вищий рівень асоціальної поведінки, агресивніше реагують на проблемну ситуацію, схильніші до деструктивних дій. З нашої точки зору вищі показники агресивних дій військових пожежних строкової служби пов'язані з прагненням досягти високого результату будь-якими засобами, навіть за рахунок добробуту оточуючих. В свою чергу військові пожежні контрактної служби усвідомлюють, що треба дбати про фізичний та психологічний стан всіх учасників реальної надзвичайної ситуації, а в цьому випадку неконтрольована агресія здебільшого призводить до негативних наслідків.

Висновки

1. Визначено, що підвищенню ефективності професійної діяльності військових пожежних строкової служби сприяє активне подолання стресових ситуацій з використанням засвоєних стратегій професійної поведінки в сукупності з позитивним використанням контактів з співслужбовцями та командуванням. При цьому ефективна стратегія їхньої професійної поведінки характеризується схильністю до безпосереднього вирішення проблемної ситуації завдяки підтриманню активного контакту з оточуючими, індивідуальною відповідальністю кожного за результат, та демонстрацією зрілих патернів поведінки. В свою чергу підвищення ефективності професійної діяльності військових пожежних контрактної служби досягається завдяки високому рівню мобілізації внутрішніх ресурсів, використанню конструктивного досвіду діяльності в надзвичайних умовах та вмінню відсторонюватись від психотравмуючих факторів. При цьому ефективна стратегія їхньої професійної поведінки характеризується схильністю до постійного напруження та безпосередньої готовності до діяльності в надзвичайних умовах, сприйняті небезпечної ситуації як виклику та запереченні потенційної небезпеки. Дана стратегія професійної поведінки може підвищувати вірогідність професійного вигорання та потребує проведення профілактичних заходів для збереження психологічного здоров'я.

2. Виявлено відмінності у психологічних особливостях регуляторів і військових пожежних строкової та контрактної служби з різним рівнем ефективності професійної діяльності. Військові пожежні контрактної служби з низьким рівнем ефективності професійної діяльності в порівнянні з військовими пожежними строкової служби характеризуються кращою адаптованістю та стресостійкістю, обирають доцільніші стратегії професійної поведінки. При цьому низька ефективність професійної діяльності військових пожежних строкової служби є наслідком поганого регулювання своїх емоцій та відчуття дезадаптації до незвичних умов. В свою чергу зниження ефективності професійної діяльності у контрактників пов'язане з

недооцінкою значимості проблемної ситуації та ігноруванням заходів безпеки. Військові пожежні контрактної служби з середнім рівнем ефективності професійної діяльності в порівнянні з військовими-пожежними строкової служби характеризуються кращою адаптованістю та частішого використання такого механізму психологічного захисту як «раціоналізація» та пасивнішою долаючою поведінкою. З нашої точки зору це пов'язано з прагненням військових пожежних контрактної служби жорстко контролювати свої емоції, не проявляти «слабкості» та «тримати удар» в стресовій ситуації, при цьому не брати на себе високу кількість зобов'язань, що в свою чергу може блокувати досягнення вищого рівня ефективності. Військові пожежні строкової служби характеризуються прагненням до активнішої долаючої поведінки, намагаючись таким чином досягти результативності своїм натиском, при цьому підвищенню рівня ефективності може заважати відсутність гнучкості в діях. Військові пожежні строкової служби з високим рівнем ефективності професійної діяльності в порівнянні з військовими-пожежними контрактної служби характеризуються вищим рівнем агресивності долаючої поведінки. При цьому, якщо висока ефективність професійної діяльності досягається військовими пожежними строкової служби як за рахунок інших та мобілізації негативного потенціалу для «боротьби з загрозою», то контрактники використовують конструктивніші просоціальні ресурси орієнтуючись на власний досвід та допомогу свого підрозділу.

Результати дослідження регуляторної сфери військових пожежних можуть бути використані для побудови диференційованої системи професійно-психологічного відбору та розробки тренінгових програм, з метою формування конструктивних стратегій професійної поведінки, які підвищують ефективність професійної діяльності.

Список літератури

1. Бекаревич О.Л. *Диагностика профессиональной психологической пригодности курсантов к деятельности по противопожарной защите и спасательным работам: дис. ... канд. психол. наук.* – М., 2003. – 293 с.
2. Иващенко С.А. *Изучение индивидуально-психологических особенностей спасателей МЧС России: противопожарной защите и спасательным работам: дис. ... канд. психол. наук.* – СПб., 2003. – 192 с.
3. Александров Ю.В. *Кризисная психология / Ю.В. Александров, Л.О. Гонтаренко, О.П. Євсюков; за заг. ред. О.В. Тімченка.* – Х.: НЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2010. – 383 с.
4. Миронець С.М. *Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації: моногр. / С.М. Миронець, О.В. Тімченко.* – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2008. – 232 с.

Надійшла до редколегії 27.12.2012

Рецензент: канд. психолог. наук, доцент В.Є. Христенко, Університет цивільного захисту України, Харків.

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛЯТОРНОЙ СФЕРЫ, КОТОРЫЕ ВОЗДЕЙСТВУЮТ
НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОЕННЫХ ПОЖАРНЫХ**

С.А. Бойко

Рассматриваются возможности психодиагностики регуляторной сферы, с целью выявления ключевых факторов которые воздействуют на эффективность профессиональной деятельности в чрезвычайных ситуациях. Определены особенности регуляторной сферы, которые сопутствуют повышению эффективности профессиональной деятельности военных пожарных срочной и контрактной службы с разными уровнями эффективности профессиональной деятельности.

Ключевые слова: психологические защиты, военные пожарные, регуляторная сфера, эффективность профессиональной деятельности.

**PSYCHOLOGICAL FEATURES OF REGULATOR SPHERE,
THAT AFFECT EFFICIENCY OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF SOLDIERY FIREMEN**

S.A. Boyko

Possibilities of psychoactivator of regulator sphere are examined, for an exposures of key factors that affect efficiency of professional activity in emergencies. The features of regulator sphere are certain that accompany to the increase of efficiency of professional activity of soldiery firemen of urgent and contract service with the different levels of efficiency of professional activity.

Keywords: psychological defence, soldiery firemen, regulator sphere, efficiency of professional activity.